

<https://coth.ui.ac.ir/?lang=en>

Journal of Comparative Theology

E-ISSN: 2322-3421

Document Type: Research Paper

Vol. 13, Issue 2, No.28, Autumn & Winter 2022-2023 pp.81-98

Receive: 06/07/2020

Accepted: 19/02/2023

An Evaluation of Allameh Tabatabai's Argument of Reality from the Viewpoint of Swinburne's Simplicity Principle

Saeed Bashash

MA Graduate of Islamic Philosophy, Faculty of Humanities, University of Zanjan, Zanjan, Iran

saeed674b@gmail.com

Hassan Fathzade*

Associate Professor, Department of Philosophy, Faculty of Humanities, University of Zanjan, Zanjan, Iran

hfathzade@znu.ac.ir

Extended Abstract

Philosophers, especially at the beginning of the era of philosophy, have made various arguments to explain the origin of existence. Allameh Tabatabai's argument of reality is among them. In this study, Swinburne's account of the simplicity principle is analyzed. Then, the principles and concepts postulated in the argument of reality are analyzed and examined based on the facets. What seems impressive in the argument of reality is brevity. In this research, an attempt has been made to answer two research questions: 1) Is it rational to consider the simplicity criterion in assessing the truth of a theory and its probability? Also, is the argument of reality in the viewpoint of Swinburne's simplicity principle, simpler than other arguments? Swinburne positively agrees with this view. He considers simplicity to be a fundamental a priori truth, and the criterion of the probability of an explanation.

'Simplicity' is one of the fundamental concepts of epistemology. 'Syntactic simplicity' measures the number and brevity of the basic principles of a theory and its formulation, and 'ontological simplicity' measures the number of kinds of concepts postulated in a theory. William Ockham did not explicitly mention the principle of simplicity, but he is known for the famous term "Ockham's Razor". He does not consider the assumption of plurality without the necessity to be rational. Popper argued that a simple theory is easier to be

*Corresponding author

Bashash, S., & Fathzadeh, H. (2023). The Evaluation of Allame Tabatabae's "Argument of Reality" Based on Swinburne's Principle of Simplicity. *Comparative Theology*, 13(2), 81-98.

2322-3421 / © 2022

This is an open access article under the BY-NC-ND/4.0/ License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

<https://doi.org/10.22108/coth.2023.123409.1414>

<https://dorl.net/dor/20.1001.1.20089651.1401.13.28.1.8>

falsified. According to Eliot Sober, simplicity is meaningful only if it is placed in a particular context. So, he proposes the principle of 'parsimony'. According to David Lewis, the predicates and concepts that formulated a simple theory should refer to perfectly natural properties. Quine considers the tendency to prefer simple theories to be caused by 'translogical features of human thought' that tend the world to be simple. Swinburne argues it is an a priori ultimate epistemological principle that simplicity is evidence of truth. He considers simplicity to be the criterion of the probability of a theory and the evidence of the truth of that theory and suggests six facets in his account. Philosophically, the factors are 1) the number of concepts and principles postulated, 2) the number of kinds of concepts, 3) understanding the concepts postulated in a theory not to be entailed in understanding other concepts and principles, 4) a theory consisting of a few principles is simpler than one consisting of many principles, 5) a formulation of a theory in which principles relate to a few concepts is simpler rather than many concepts, and 6) a mathematical formulation is simpler.

The principles and concepts postulated in the argument of reality are general and obvious in that their definition is literal, and they consist of the concept of eternal necessity and the concept of reality. The concept of reality takes precedence over the concept of the authenticity of existence and nature. In Allameh's argument, from the beginning, the external reality is considered, regardless of whether that reality is an example of existence based on the authenticity of existence, or based on the authenticity of nature, it is an example of a contingent nature or a necessity nature, which does not make a difference in the completeness of the argument. Because it is enough to be clear that absolute reality exists unconditionally. This argument relies on the inviolable truth of the proposition that absolute reality necessarily exists. This brevity in the principles and concepts of the argument of reality makes it very compatible with the principle of simplicity and the facets that Swinburne enumerated in his account. According to Swinburne's account, simplicity is a fundamental a priori truth. The Proposition "absolute reality necessarily exists" is a priori true and never accepts negation, and it always corresponds to a reality, either negatively or positively.

The results of the present study show that, according to Swinburne's account, simplicity is the criterion of the probability of an explanation. In other words, if an explanation is a priori true, so the fundamental evidence for its truth is the simplicity of that explanation. Therefore, according to the correspondence theory of truth, it seems to be rational that the argument of reality is simpler and more probable than other arguments. In addition, it seems there is a correspondence in the argument of reality for each of the facets Swinburne enumerated for simplicity making it simpler than other arguments.

Keywords: Principle of Simplicity, Swinburne, Allameh Tabatabai's Argument of Reality, Explanation.

References

- Akbarian, R., & Hashemi, Z. (2013). Allameh Tabatabai's comment on the distinction between existence and nature and its role in the interpretation of Siddiqin's argument. *Quarterly Journal of Islamic Philosophy and Theology, Aineh Marafet (Shahid Beheshti University)*, 9(28), 75-96.
- Soleimani Amiri, A. (2013). The criteria of the Sediqin argument (a comparative study of the arguments of Ibn Sina, Mulla Sadra and Allameh Tabatabai). *Quarterly Journal of Islamic Wisdom*, 1(1), 99-120.
- Banner, M. (1990). *The justification of science and the rationality of religious belief*. Oxford: Clarendon Press.
- Chalmers, A. F. (2016). *What is science? An introduction to scientific schools*. Translated by Saeed

Zibakalam. Tehran: Samt Publication.

- Ebadi, T. (2014). A reflection on the Argument of the Siddiquis according to the narration of Allameh Tabatabai. *New Religious Thought Research*, 11(41), 131-146.
- Ebrahimi Rad, M. (2010). A review of Allameh Tabatabai's interpretation of Burhan Seddiqin. *Scientific-Research Quarterly Journal of Andisheh Novin Dini*, 6(20), 120-170.
- Eshaghi, H. (2015). "reality" argument of God's existence, explanation, solving doubts and points. *Philosophy of Religion*, 13(2), 213-232.
- Hijazi Saqqa, A. (Ed.) (1986). *Fakhr al-Din Razi's al-Mutaleb al-Aaliyyah fi 'ilm al-ilahi*. Beirut: Dar al-Kotob al-Arabi.
- Javadi Amoli, A. (2014). *God's proving arguments*. Qom: Isra'a Publication.
- Kuhn, T. (1977). *Objectivity, value judgment and theory choice*. Chicago: Chicago University Press.
- Ladyman, J. (2002). *Understanding philosophy of science*. London: Routledge.
- Lewis, D. (1983). New work for a theory of universals. *Australian Journal of Philosophy*, 61, 77-343.
- Malekshahi, H. (Ed.) (2012). *Ibn Sina's hints and punishments*. Tehran: Soroush Publication.
- Moody, E. (1967). *William of Ockham*. New York: Macmillan Philosophy and the Free Press.
- Nasiri, M. (2012a). The principle of simplicity and its role in proving God's belief, examining Swinburne's exegesis. *Review and Opinion of Philosophy and Theology Quarterly*, 18(3), 22-50.
- Nasiri, M. (2012b). Examining the arguments of the commentators on the validity of the epistemology of religious experience. *Andisheh Novin Dini*, 35.
- Occam, W. (1991). *Questions*. Translated by Alfred Freddoso and Francis Kelly. USA: Yale University Press.
- Parsania, H. (2010). Sediqin's arguments in transcendental wisdom. *Isra'a Quarterly Journal*, 2(2-4), 29-63.
- Perpanchi, M. (2016). Sediqin argument and its evolution. *Islamic Education Journal*, 27(4), 11-13.
- Popper, K. (1992). *Logic of scientific discovery*. London: Hutchinson.
- Quine, W. V. (1966). *"On Simple Theories of a Complex World" The ways of Paradox*. New York: Random House.
- Sadr al-Motaalehain, M. I. (1981). *Al-Hikma al-Muttaaliyyah fi al-Asfar al-Aqliyyah al-Arbaeh*. Beirut: Dar Sader.
- Sober, E. (1975). *Simplicity*. Oxford: Clarendon Press.
- Sober, E. (1990). *"Let's Razor Ockham's razor" in Dudley knowles explanation and its limits*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sober, E. (2001). What is the problem of simplicity? In Zellner et al. (eds.), *Simplicity, inference, modeling*. Cambridge University Press.
- Sober, E. (2008). *Parsimony arguments in science and philosophy – A test case for naturalism*. Madison: Wisconsin University Press.
- Swinburne, R. (1996). *Is there a God?*. New York: Oxford University Press.
- Swinburne, R. (1997). *Simplicity as evidence of truth, the aquinas lecture*. Milwaukee, Wisconsin: Marquette University Press.
- Swinburne, R. (2011). *God as the Simplest Explanation of the Universe*. Cambridge University Press.
- Tabatabai, S. M. H. (1995). *Principles of philosophy and the method of realism*. Qom: Islamic Publishing House.
- Tabatabaei, S. M. H. (1999a). *Badayeh al-Hikma*. Qom: Islamic Publication Institute.

- Tabatabai, S. M. H. (1999b). *Shia in Islam*. Qom: Islamic Publishing House.
- Tabatabai, S. M. H. (2016). Evaluating Allameh Tabatabai's Sediqin argument in the mirror of criticism and response. *Quarterly Journal of Islamic Wisdom*, 4(3), 103-132.

ارزیابی برهان واقعیت علامه طباطبایی از منظر اصل سادگی سویینرن

سعید بشاش، دانش آموخته کارشناسی ارشد فلسفه و کلام اسلامی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران
saeed674b@gmail.com

حسن فتح‌زاده*، دانشیار گروه فلسفه، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران
hfatzade@znu.ac.ir

چکیده

برای اثبات وجود مبدایی برای عالم، استدلال‌های گوناگونی صورت گرفته است. برهان صدیقین گونه‌ای استدلال است که در آن، با تأمل در حقیقت وجود، مبدأ وجود استنتاج می‌شود. استدلال علامه طباطبایی به سبک برهان صدیقین است که «برهان واقعیت» نام گرفته است و تقریر ساده‌تری به نظر می‌رسد. مفهوم سادگی از آغاز درخشش بر لبه تیغ اکام، در دستگاه‌های فکری، معیار داوری میان تبیین‌های علمی و فلسفی در نظر گرفته و روایت‌های گوناگونی از آن ارائه شده است. در این میان، روایت ریچارد سویینرن دقیق‌تر و پرمایه‌تر به نظر می‌رسد؛ زیرا او سادگی را هم به معنای نحوی و هم به معنای هستی‌شناختی آن در نظر گرفته و جنبه‌های گوناگونی برای آن بر شمرده است. سویینرن سادگی را معیار محتمل بودن یک نظریه و دلیل صدق آن می‌داند. مقاله حاضر، نخست روایت سویینرن از اصل سادگی را بازگو می‌کند و سپس در پرتو این اصل می‌کوشد نشان دهد تبیین علامه طباطبایی ساده‌ترین و بهترین تبیین درباره مبدأ هستی است.

واژه‌های کلیدی

اصل سادگی، سویینرن، علامه طباطبایی، برهان واقعیت، تبیین

۱. مقدمه
استدلال‌های گوناگونی برای تبیین مبدأ هستی و هستی،

کرده‌اند. این براهین عبارت‌اند از برهان وجوب و امکان،

فیلسوفان، به‌ویژه در آغازگاه دوران فلسفه،

* مسؤل مکاتبات

بشاش، سعید، فتح‌زاده، حسن. (۱۴۰۱). ارزیابی برهان واقعیت علامه طباطبایی از منظر اصل سادگی سویینرن. *الهیات تطبیقی* ۱۳ (۲۸): ۸۱-۹۸.

سادگی یک نظریه دقیقاً به چه معنا است؟ «سادگی نحوی» (Syntactic Simplicity) تعداد و اختصار اصول اساسی یک نظریه و صورت‌بندی آن را می‌سنجد. «سادگی هستی‌شناختی» (Ontological Simplicity) تعداد انواع هستی‌مندهایی را اندازه می‌گیرد که به وسیله یک نظریه اصل قرار داده می‌شود.

ایده سادگی به دلیل معقول‌بودن، تأثیر و اهمیت فراوان یافت و به تدریج به وسیله بسیاری از فیلسوفان به‌عنوان یک اصل، پذیرفته و قابلیت آن در معیاربودن برای ارزیابی فرضیه‌های علمی و حتی فلسفی نمایان شد. نظریه‌پردازان کوشیده‌اند پدیدارها را با فروکاستن از فرض‌های اضافی تبیین کنند. پیشینه این گرایش ریشه در آرای ارسطو دارد؛ هنگامی که بر مَثَل افلاطونی خرده گرفت و تبیین جهان براساس افزودن بر شمار موجودات را عقلانی ندانست (به نقل از یثربی، ۱۳۹۶: ۱۷۷).

ویلیام اکام اشاره آشکار به اصل سادگی نکرده است؛ ولی تحویل (Reduction) فرض‌ها به فرض‌های ساده‌تر یا کاستن از شمار فرض‌ها و پرهیز از کثرت مفروضات را معقول دانسته است. اکام با اصطلاح معروف «تیغ اکام» (Occam's razor) شناخته شده است. اکام می‌گوید «کثرت نباید بدون ضرورت فرض گرفته شود» (Occam, 1991: 21). در تقریر دیگری از تیغ اکام آمده است: «آنچه می‌توان با مفروضات کمتر انجام داد، بیهوده است با مفروضات بیشتر انجام شود» (Moody, 1967: 307). بنابراین این قاعده، فرض‌ها (هستی‌منداها) نباید بدون ضرورت کثرت یابند و معقول به نظر می‌رسد که ساده‌ترین نظریه‌ها بر نظریه‌های رقیبی که پیچیده‌ترند، ترجیح داده شوند. به این ترتیب، تبیین پدیدارهای نا شناخته و مشاهده‌ناپذیر تا حد ممکن باید در چارچوب کمیات شناخته شوند و مشاهده‌پذیر صورت گیرد.

کارل پوپر استنباط متفاوتی از سادگی دارد. او میان سادگی و میزان ابطال‌پذیری (Falsifiability) و مضمون یک نظریه نسبت مستقیم برقرار می‌کند. پوپر می‌گوید همه

برهان حرکت و حدوث، برهان امکان‌فقری، برهان وجودی آنسلم، برهان نظم، برهان صدیقین، برهان معجزه، برهان تجربه‌دینی، براهین اخلاقی و برهان فطرت (جوادی آملی، ۱۳۹۴). هر یک از این استدلال‌ها به موجب مفاهیم، روش‌ها و اصولی که مسلم فرض کرده و اصل قرار داده است، استوار یا سست و نزدیک یا دور از حقیقت می‌نماید.

ابن‌سینا با الهام از آموزه‌های سستی اسلامی، برهان صدیقین را نوآوری کرد. این شیوه استنتاج الگویی به دست می‌دهد که در آن تنها باید از طریق فهم حقیقت وجود به مبدأ وجود رسید. به زبان منطقی، برهان صدیقین قیاسی است که حد وسط آن تنها مفهوم «وجود» است و مقدمات آن نیز صرفاً بر ویژگی‌های مختص وجود استوار است. تقریرهای گوناگونی از برهان صدیقین وجود دارد؛ اما در این میان، مسئله چشمگیر و برجسته در استدلال علامه طباطبایی که به سبک برهان صدیقین بوده و «برهان واقعیت» شهرت یافته، ایجاز و اختصار آن است که همه استدلال‌های یاده‌شده دیگر را تحت الشعاع خود قرار داده است.

حال، این پرسش به میان می‌آید که با چه معیاری می‌توان صدق این براهین را ارزیابی کرد. آیا جهان هستی حقیقتی ساده دارد یا پیچیده. آیا می‌توان هستی و مبدأ آن را براساس معیار سادگی (Simplicity) تبیین (Explanation) کرد. آیا معقول است که سادگی معیار سنجش صدق نظریه باشد و عقلانی است که ساده‌تر بودن یک نظریه دلیل بر صدق آن نظریه تلقی شود. پاسخ سویینبرن به پرسش اخیر ایجابی است. «اصل سادگی جز بنیادین یک صدق پیشینی است» (Swinburne, 1997: 56).

۲. پیشینه اصل سادگی

«سادگی» از مفاهیم بنیادین معرفت‌شناسی است که فیلسوفان غربی در فلسفه علم به آن توجه داشته‌اند. در واقع بسیاری از فیلسوفان بر این باورند که با وجود یکسان بودن سایر شرایط، نظریه‌های ساده‌تر بهترند؛ ولی

و در نتیجه، معتقدند نیاز به توجیه ندارد. سوپر گفته است: دقیقاً همان‌گونه که پرسش «چرا عقلانی باشد» پاسخ غیر دوری ندارد، درباره سؤال «چرا باید سادگی را در ارزیابی مطلوبیت فرضیه در نظر گرفت» نیز همین نکته صادق است (Sober, 2001: 19).

توماس کوهن سادگی را فاقد معیار عقلانی می‌داند و بر این باور است که اهمیتی که یک نظریه پرداز به یک فضیلت نظری مانند سادگی می‌دهد، ذوقی است و نه عقلانی (Kuhn, 1977: 32-39). کوهن در آثار متأخرش کوشید از دیدگاه‌های افراطی خود فاصله بگیرد. او استدلال می‌کند سادگی یکی از ارزش‌های پنجگانه‌ای است که یک پارادایم باید داشته باشد و یک نظریه باید تا آنجا که ممکن است ساده باشد.

به نظر دیوید لوئیس، نظریه‌های ساده باید محمول‌هایی داشته باشند که خصوصیات ذاتی را برگزینند؛ آن خصوصیتی که یک محقق بدون نیاز به درک مفهوم چند محمول دیگر می‌تواند آنها را دریابد.

«ما باید پرسیم چگونه دستگاه‌های نظری کاندید، به لحاظ سادگی مقایسه می‌شوند؛ زمانی که هر یک به ساده‌ترین روش مناسب صورت‌بندی شده‌اند یا اگر صورت‌بندی‌های مختلف را مانند دستگاه‌های مختلف شماره‌شمارش کنیم، باید آنها را که پذیرفتنی نیستند را از کاندید شدن کنار بگذاریم. یک استاندارد مناسب برای پذیرفتنی بودن، دور از دسترس نیست. بگذارید واژگان ابتدایی که در اصول بدیهی ظاهر می‌شوند، به خصوصیات کاملاً ذاتی ارجاع دهند» (Lewis, 1983: 367).

بر این اساس، گزاره «هر انسان حیوان ناطق است» ساده‌تر است از گزاره «فارابی ایرانی است»؛ زیرا «حیوان ناطق» خصوصیت ذاتی انسان است؛ در حالی که «ایرانی» خصوصیت ذاتی فارابی نیست. همچنین، در گزاره «همه قوها سفید هستند»، «سفیدی» خصوصیت ذاتی قوها نیست؛ بنابراین، این گزاره، سادگی کمتری از گزاره «همه قوها پرند هستند» دارد. به نظر می‌رسد لوئیس «ضرورت

پرسش‌های معرفت‌شناسانه درباره مفهوم سادگی را می‌توان پاسخ داد، اگر این مفهوم معادل با درجه‌ای از ابطال‌پذیری دانسته شود. استدلال پوپر این است که ترجیح دادن نظریه‌های ساده‌تر نیازمند این نیست که براساس ملاحظات زیبایی‌شناختی (Aesthetic) یا سودمندی (Pragmatic) خوشایند باشد. ترجیح ما برای سادگی ممکن است به وسیله معیار ابطال‌پذیری آن توجیه شود. ما نظریه‌های ساده‌تر را به نظریه‌های پیچیده‌تر ترجیح می‌دهیم؛ زیرا مضمون تجربی آنها بزرگ‌تر است و آزمون‌پذیری بهتری دارند (Popper, 2005: 121-126).

از نظر پوپر، نظریه‌ای ساده‌تر است که به راحتی ابطال شود. به نظر می‌رسد پوپر درجه ابطال‌پذیری را معادل با مضمون بیشتر می‌داند.

الیوت سوپر سادگی را زمانی در «اخباری بودن» (Informativeness) می‌داند؛ به این معنی که هرگاه با نظریه‌ای مواجه شویم که با داده‌های اضافی کمتری بتوانیم به پرسش‌های مان پاسخ دهیم، آن نظریه، اخباری و در نتیجه ساده‌تر است (Sober, 1975)؛ البته او اکنون از این دیدگاه عدول کرده است؛ زیرا آن را در به دست دادن یک توجیه معرفتی برای سادگی ناکام می‌داند. سوپر اکنون بر این باور است که تأمل صرف در سادگی اعتباری ندارند؛ مگر اینکه چیز بنیادی‌تری را بازتاب دهد و سادگی تنها در صورتی معنی دارد که در یک متن و زمینه (context) به خصوصی جای گیرد (Sober, 1992)؛ به این منظور، او اصل «صرفه» (Parsimony) را مطرح می‌کند.

«براهین صرفه فلسفی گاهی با پارادایم احتمال مطابقت دارد و گاهی با پارادایم انتخاب مدل و گاهی با هیچ کدام. مسئله شیطان ممکن است ناظر بر این باشد که الحد تبیینی به صرفه‌تر از خدا باوری است. در این برهان، صرفه یک جانشین برای احتمال است. در مسئله ذهن و بدن نیز نظریه یگانه‌گرایی به صرفه‌تر از دوگانه‌گرایی است (Sober, 2008: 146). برخی از فلاسفه و از جمله سوپر، سادگی را دارای ارزش ذاتی و یک هدف نظری دانسته‌اند

پرداخته شد. از نظر سویینبرن، سادگی یک تبیین دلالت بر صدق آن تبیین دارد و سادگی یک جزء بنیادین صدق پیشینی است (ibid: 50). به عقیده او، بدون اصل سادگی همواره نظریه‌های فراوانی وجود خواهند داشت که ادعا می‌کنند احتمال صدق برابری دارند (ibid: 31).

۳-۱. معیارهای بهترین تبیین

هر تبیین علمی روایتگر انتظامی است که بر پدیدارهای مشاهده‌پذیر و رخداد‌های طبیعی یا انسانی حاکم است؛ ولی تبیین‌های فلسفی درصددند تبیینی از هستی به دست دهند که با گذر از هستی‌های مشاهده‌پذیر، هستی‌های مشاهده‌ناپذیر را نیز به میان می‌آورند؛ از این رو، چه معیارهایی وجود دارند تا در میان تبیین‌های ناهماهنگ رقیب، تبیین صادق را بازشناسیم. سویینبرن دو معیار پیشینی و دو معیار پسینی برای این منظور پیشنهاد می‌کند: «در یک طرف پسینی، نخست معیاری که شواهد را به دست می‌دهد (Yielding the Data) وجود دارد ... همچنین، لازم است یک فرضیه سازگار با پیشینه شناختی (Fitting Background Knowledge) ما باشد ... در یک طرف پیشینی، نخست مضمون (Content) وجود دارد ... و درنهایت، یک معیار پیشینی وجود دارد که به عقیده من از اهمیت زیادی برخوردار است: باوجود یکسان بودن سایر شرایط، ساده‌ترین فرضیه، محتمل‌ترین فرضیه‌ای است که صادق است» (ibid: 11-12).

اکنون باید پرسید هر یک از این معیارها در محتمل بودن یک نظریه تا چه حد تعیین‌کننده و موثرند و آیا همه آنها به‌طور یکسان نقش دارند. سویینبرن می‌گوید اگر یک نظریه از حیث «به دست دادن شواهد»، احتمال استقرایی بیشتری نسبت به نظریه رقیب دارد، یا این برتری به سبب به دست دادن شواهد بیشتر با همان درجه از احتمال است. به معنای دقیق، احتمال اینکه صادق باشد بیشتر است؛ ولی نظریه رقیب هرچه ساده‌تر باشد، این عامل تعدیل‌کننده‌ای است که می‌تواند احتمال دو نظریه را برابر نماید یا حتی موجب بیشتر شدن احتمال نظریه رقیب

حمل ذاتی و اولی» را در ساده‌تر شدن گزاره‌هایی اصل قرار داده است که یک نظریه را صورت‌بندی کرده است. کواين در مقاله «در باب نظریه‌های ساده ناظر به جهان پیچیده» استدلال می‌کند چهار علت برای ترجیح نظریه‌های ساده بر شمرده می‌شود و بر اساس آن به نظریه‌های ساده احتمال صدق بیشتری نسبت داده می‌شود. یکی از این علت‌ها به ساحت روان‌شناسی تعلق دارد. بر این اساس، گرایش نظام‌مند به ترجیح نظریه‌های ساده، ناشی از «ویژگی‌های فرامنتقی اندیشه بشری» است؛ درواقع ما تمایل داریم جهان ساده باشد و از این رو، نظریه‌های ساده را ترجیح می‌دهیم (Quine, 1966).

به نظر سویینبرن، اینکه سادگی شاهدی بر صدق است، یک اصل معرفتی غایی پیشینی است (۱۹۹۷ Swinburne). سویینبرن سادگی را معیار محتمل بودن یک نظریه و دلیل بر صدق آن نظریه می‌داند. او بر این باور است که اگر داوری‌ها درباره محتمل بودن نظریه‌ها و پیش‌بینی‌های آنها پیوسته توجیه شوند، ما ناگزیریم جایی توقف کنیم و معیار سادگی به باور او نقطه صحیح توقف است (ibid: 51). او نقش سادگی را سرنوشت ساز و خطیر می‌شمارد که نبود آن موجب سردرگمی در داوری میان نظریه‌ها است.

۳. اصل سادگی سویینبرن

مطابق نظر سویینبرن، سادگی مهم‌ترین معیار برای بازشناختن بهترین تبیین (The Best Explanation) از تبیین‌های رقیب است. چنانکه خواهیم دید در روایت سویینبرن هم سادگی نحوی و هم سادگی هستی‌شناختی توأمان در یک نظریه سنجیده می‌شوند. سادگی نحوی تعداد و اختصار هستی‌مندها (entities) و اصول اساسی یک نظریه را می‌سنجد و سادگی هستی‌شناختی تعداد انواع هستی‌مندها و ویژگی‌های هستی‌مندها را ارزیابی می‌کند؛ بنابراین، به نظر می‌رسد تقریر سویینبرن از اصل سادگی کامل‌تر از دیگر روایت‌هایی باشد که به آنها

شود. او احتمال درست بودن یک نظریه با «مضمون» کمتر را به معنای دقیق کلمه بیشتر می‌داند. با وجود این، یک نظریه با مضمون خیلی بزرگ مانند نسبیت عام ممکن است با وجود مضمون زیادش هنوز خیلی محتمل داوری شود؛ ولی سادگی بیشتر یک نظریه ممکن است آن را محتمل‌تر کند؛ مگر در حالتی که نظریه‌ای با مضمون بزرگ‌تر، مستلزم یک نظریه با مضمون کمتر باشد. در این صورت احتمال نظریه دوم نمی‌تواند کمتر از اولی باشد. او درباره معیار «سازگاری با پیشینه شناختی» می‌گوید اگر یک نظریه نسبت به نظریه دیگر سازگاری بهتری با پیشینه شناختی داشته باشد، آن را درست فرض می‌کنیم و محتمل می‌دانیم؛ ولی معیارهای دیگر می‌توانند احتمال دو نظریه را موازنه کنند. به عقیده او، هرچه پیشینه شناختی کمتر یقینی باشد، معیار سازگاری با پیشینه شناختی وزن کمتری خواهد داشت. سویینبرن در میان معیارهای چهارگانه به دو معیار سادگی و مضمون بیشتر می‌پردازد؛ به‌ویژه معیار سادگی را سرنوشت‌ساز می‌شمارد. از نظر سویینبرن، روش دقیقی برای سنجش مضمون یک نظریه وجود ندارد، ولی مقایسه امکان‌پذیر است؛ یعنی اگر یک نظریه مستلزم نظریه دیگر باشد، ولی خودش به وسیله آن نظریه ایجاب نشود، اولی مضمون بیشتری نسبت به دومی دارد (ibid: 13-14).

۲-۳. جنبه‌های اصل سادگی سویینبرن

سویینبرن معنای اصل سادگی مدنظرش را در قالب پنج جنبه بیان می‌کند: «اولین جنبه صرفاً مربوط به تعداد چیزهایی است که اصل قرار داده شده است؛ یعنی نظریه‌ایی ساده‌تر است که به جای دو هستی‌مند تنها یک هستی‌مند (یا ویژگی یک هستی‌مند) را اصل قرار دهد یا به جای سه تا، فقط دو تا را اصل قرار دهد و به همین منوال (این جنبه هم‌ارز با تیغ اکام است)؛ جنبه دوم، تعداد انواع هستی‌مندها است. نظریه‌ای که سه نوع هستی‌مند را اصل قرار داده (یا ویژگی هستی‌مندها)، ساده‌تر از نظریه‌ای است که شش نوع را اصل قرار داده است و به همین

ترتیب. جنبه سوم، اگر یک صورت‌بندی از یک نظریه که شامل واژه (محمول)‌ای است که به یک هستی‌مند یا به یک ویژگی توصیفی ارجاع می‌دهد، به طوری که درک این واژه مستلزم درک چند واژه دیگر است، در این صورت سادگی این صورت‌بندی کمتر از سادگی صورت‌بندی نظریه‌ای خواهد بود که شامل واژه بعدی است؛ برای مثال، کسی که مفهوم «سبز» را درک می‌کند، اگر فقط بتواند مفهوم «سابی»^۱ را بفهمد و نه برعکس، در این صورت «همه زمردها سبزند» ساده‌تر است از «همه زمردها سابی‌اند»؛ جنبه چهارم، یک صورت‌بندی از یک نظریه شامل تعداد اندکی قانون جداگانه است و ساده‌تر از صورت‌بندی است که دارای انبوهی از قوانین است؛ جنبه پنجم، یک صورت‌بندی از یک نظریه که در آن قوانین جداگانه به چند متغیر ربط دارد، ساده‌تر است تا انبوهی از متغیرها؛ و بالاخره جنبه آخر، اگر یک صورت‌بندی ریاضیاتی باشد، ساده‌تر است» (ibid: 24-26). با دقت در این جنبه‌ها، دست‌کم سه کاربرد یا برداشت مختلف از واژه «ساده» در روایت سویینبرن شناسایی می‌شود: ۱. برداشت صرفه‌جویانه (مفروضات اندک)؛ ۲. برداشت عمل‌گرایانه یا زیبایی شناختی (ساده‌ترین صورت‌بندی از قوانین)؛ ۳. برداشت متافیزیکی (تفسیری که از صفات خدا دارد). سویینبرن این سه برداشت متفاوت از سادگی را یکی می‌داند و همه آنها را مصادیقی از مفهوم واحدی به نام «سادگی» قلمداد می‌کند (نصیری، ۱۳۹۲: ۳۷).

«من ادعا می‌کنم که ما ترجیح می‌دهیم و حق با ما است که ساده‌ترین [نظریه] را به عنوان محتمل‌ترین [نظریه] ترجیح دهیم» (Swinburne: 18).

چرا سادگی به نظر سویینبرن سرنوشت‌ساز است و ساده‌تر بودن یک نظریه از نظریه دیگر به چه معناست. در پاسخ به این پرسش، مثالی از سویینبرن کارساز خواهد بود. «فرض کنید ما از میان اوراق کشف‌شده از یک کتابخانه قدیمی سه صفحه با دستخط مشابه بیابیم که به ظاهر مرتبط با یک برهان فلسفی است. یک فرضیه این

است که هر سه صفحه را یک نفر نوشته است. فرضیه دوم این است هر صفحه به وسیله یک فیلسوف متفاوت نوشته شده است، هر سه فیلسوف دستخط مشابه داشتند و هر یک به برهان یکسانی که نوشتند، جداگانه اندیشیدند؛ با این تفاوت که اولین صفحه از متن فیلسوف اول و دومین صفحه از متن فیلسوف دوم و سومین صفحه از متن فیلسوف سوم باقی مانده است. هر دو فرضیه، دامنه و مضمون یکسانی دارند. درباره کسی که این اوراق را نوشته است، حرف می‌زنند و ما را سوق می‌دهند تا شواهدی را انتظار داشته باشیم که احتمال یکسانی دارند. فرضیه اول آشکارا به خاطر مسلم فرض کردن تنها یک نفر به جای سه نفر محتمل‌تر است» (Swinburne, 2011: 6-5).

هرگاه بخواهیم اصل سادگی به روایت سویینبرن را به گزاره‌های فلسفی تحویل کنیم، جنبه‌های سادگی این‌گونه صورتبندی می‌شوند: ۱) تعداد مفاهیمی که اصل قرار داده شده‌اند، کمتر باشد؛ ۲) تعداد انواع مفاهیم کمتر باشد؛ مانند مفاهیم پسینی یا پیشینی؛ ۳) مفاهیم ویژگی‌های اندکی داشته باشند و درکشان مستلزم درک چند مفهوم دیگر نباشد؛ ۴) قوانین و قواعد به‌کاررفته اندک باشند؛ ۵) در خود قوانین نیز تعداد مفاهیم به‌کاررفته کم باشند و ویژگی‌های اندکی داشته باشند.

به نظر می‌رسد روایت سویینبرن هم سادگی نحوی و هم سادگی هستی‌شناختی را توأمان سنجش می‌کند؛ زیرا سادگی نحوی تعداد و اختصار هستی‌مندها و اصول اساسی یک نظریه را می‌سنجد و سادگی هستی‌شناختی تعداد انواع هستی‌مندها یا ویژگی‌هایی از هستی‌مندها که به وسیله یک نظریه اصل قرار داده می‌شود را اندازه‌گیری می‌کند و به نظر می‌رسد همین، روایت او را متفاوت کرده است.

۴. پیشینه سادگی در برهان‌های صدیقین

هیچ تحقیقی وجود ندارد که در آن، برهان صدیقین یا برهان واقعیت علامه بر اساس اصل سادگی ارزیابی شده باشد؛ ولی بسیاری از اصحاب پژوهش و نظر در این باره متفق‌القول هستند که صورتبندی علامه طباطبایی از

برهان صدیقین دو ویژگی دارد که عبارت‌اند از سادگی و کوتاه‌بودن. عسگری سلیمانی (۱۳۹۳) تقریر علامه را ویژه و ساده می‌شمارد که نه تنها هیچ‌یک از اصول حکمت متعالیه را به کار نبرده است، اساساً بر هیچ اصل نظری استوار نیست و تنها دو مقدمه دارد. به نظر عبدی (۱۳۹۴)، تقریر و صورتبندی علامه از برهان صدیقین، کوتاه‌ترین روایتی است که هم اسد است و هم اخصر است. عشاقی (۱۳۹۵) برهان علامه را تنها مشتمل بر دو مقدمه می‌داند. تلقی جوادی آملی (۱۳۹۴) این است که تقریر علامه کوتاه‌ترین و کامل‌ترین صورتبندی از برهان صدیقین است. پرپنچی (۱۳۹۴) برهان صدیقین علامه را بی‌نیاز از به کار بستن قوانینی چون ابطال دور و تسلسل می‌داند. به عقیده پارسانیا (۱۳۸۹)، برهان صدیقین علامه کوتاه‌ترین تقریر است و به نظر عبادی (۱۳۹۴) تقریر علامه روایتی کوتاه با مقدمات اندک است که از دور و تسلسل پرهیز شده است.

۵. برهان «واقعیت» علامه طباطبایی

علامه طباطبایی تبیینی بنیادی‌تر از مبدأ هستی به دست می‌دهد. او در *تعلیق بر سفر* و با اندکی تفاوت در *اصول فلسفه* و نیز در کتاب *شیعه در اسلام* استدلالی کوتاه و رسا دارد که به سبک «برهان صدیقین» بوده و حد وسط آن «مطلق واقعیت» است؛ از همین رو، به «برهان واقعیت» شهرت یافته است. استدلال ایشان در کتاب *شیعه در اسلام* چنین است:

«این واقعیت و هستی که انسان در برابر سופسطی و شکاک اثبات می‌کند، ثابت است و هرگز بطلان نمی‌پذیرد؛ یعنی سخن سופسطی و شکاک که درحقیقت نفی واقعیت می‌کند، هرگز و هیچ‌گاه درست نیست؛ پس جهان هستی واقعیت ثابتی در بر دارد و هر یک از پدیده‌های واقعیت‌دار در جهان، دیر یا زود واقعیت را از دست می‌دهند و نابود می‌شوند و از اینجا روشن می‌شود که جهان مشهود و اجزای آن خودشان عین واقعیت که [خود] بطلان‌ناپذیر است، نیستند؛ بلکه با تکیه بر آن واقعیت ثابت، واقعیت‌دار

وگر نه ارتفاع نقیضین لازم می‌آید که بطلان آن بدیهی است. سپس به این موضوع می‌پردازد که سفسطه پوچ است؛ زیرا سفسطه به معنای نفی مطلق واقعیت است و در نگاه علامه، این مساوی با پذیرش موجودیت مطلق واقعیت و ثبوت واقعیت محض است؛ زیرا اگر مطلق واقعیت موجود نباشد، پس این واقعیت وجود دارد که هیچ واقعیتی تحقق ندارد؛ بنابراین، از نفی مطلق واقعیت که ملازم با نبود هر واقعیتی است، تحقق فردی از واقعیت لازم می‌آید و این یک تناقض است که ذاتاً محال است؛ از این رو، نبود واقعیت مطلق امتناع ذاتی دارد (عشاقی، ۱۳۹۵: ۲۱۵-۲۱۷).

مقدمه دوم وجوب ذاتی واقعیت محض است. براساس مقدمه اول، چون واقعیت مطلق بدون هر قید و شرطی موجود است، پس این موجود وجوب ذاتی خواهد داشت؛ زیرا موجود ممکن مشروط به وجود علت است. نتیجه اینکه در هستی، موجودی هست که وجوب ذاتی دارد؛ بنابراین، موجودی که واجب‌الوجود است (خدا) وجود دارد. برهان علامه در قالب یک قیاس چنین است:

۱- واقعیت مطلق موجود است؛

۲- هر واقعیت مطلق واجب‌الوجود است؛

نتیجه: برخی موجود واجب‌الوجود هستند.

عکس مستوی: واجب‌الوجود موجود است (همان: ۲۲۱).

۶. ارزیابی برهان واقعیت براساس اصل سادگی

سویینبرن

پیش از تحلیل برهان علامه براساس اصل سادگی سویینبرن، تأکید بر چند نکته، ضروری است.

نکته اول، ممکن است این پرسش به میان آید که سویینبرن استدلال قیاسی را قبول ندارد؛ در حالی که کاربرد اصل سادگی مستلزم استنتاج قیاسی است. پاسخ این است که ایده‌ها از صاحبان آنها استقلال دارند. گیاهخوار بودن هیتلر استدلالی علیه گیاهخواری نیست و صلح‌طلبی اینشتین استدلالی به نفع صلح‌طلبی نیست. به‌طور کلی، شاهی که یک فرضیه را تأیید می‌کند، مستقل

می‌شوند و به‌واسطه آن هستی دارای هستی می‌شوند و تا با آن ارتباط و اتصال دارند با هستی آن هستند و همین که از آن بریدند، نابود می‌شوند. ما این واقعیت بطلان‌ناپذیر را واجب‌الوجود (خدا) می‌نامیم» (علامه طباطبایی، ۱۳۷۸: ۱۱۷).

علامه طباطبایی در تعلیقه /سفر برهان خود را چنین نگاهشته است:

«این حقیقت عین همان واقعیتی است که با آن سفسطه را دفع می‌کنیم. می‌یابیم که هر صاحب شعوری نسبت به آن اضطراب دارد و این واقعیت به دلیل ذات خود بطلان و رفع را نمی‌پذیرد؛ حتی فرض بطلان و رفع‌اش مستلزم ثبوت آن است؛ پس اگر بطلان هر واقعیتی در زمانی یا به‌طور مطلق فرض شود، در این فرض هر واقعیتی واقعاً باطل است؛ یعنی واقعیت ثابت است و نیز اگر سفسطی اشیا را موهوم می‌پندارد یا در واقعیت آن شک می‌کند، نزد او اشیا واقعاً موهوم‌اند و واقعیت واقعاً مشکوک است؛ یعنی واقعیت از همان جهتی که رفع شده، ثابت است و چون اصل واقعیت به جهت ذاتش عدم و بطلان را نمی‌پذیرد، واجب‌الوجود است؛ بنابراین، واقعیت واجب‌الوجود موجود است و سایر واقعیت‌ها در واقعیت خود به او نیاز دارند و وابسته به او هستند و از اینجا برای اندیشمند روشن می‌شود که در اصل وجود واجب‌الدلائل درحقیقت تنبیهی‌اند» (صدرالمتألهین، ۱۹۸۱: ۱۴).

علامه طباطبایی جهان گذرا را وابسته به واقعیتی می‌داند که عین واقعیت است و هرگز از میان نمی‌رود و نیستی نمی‌پذیرد. ایشان برهان خود را بر دو مقدمه استوار کرده است. مقدمه نخست بر موجودبودن واقعیت محض بنا شده است؛ یعنی مطلق واقعیت که مقید به هیچ قید و مشروط به هیچ شرطی نیست، وجود دارد. علامه در اثبات این مدعا نخست به بدیهی‌بودن پوچی تناقض می‌پردازد؛ زیرا واقعیت و لاواقعیت در تعارض با یکدیگرند و اجتماعشان امتناع ذاتی دارد؛ یعنی هستی نیستی نیست و چون واقعیت معدوم نیست، پس واقعیت موجود است؛

نظم، برهان حرکت، برهان حدوث یا برهان وجوب و امکان و تقریرهای دیگر برهان صدیقین ارزیابی شده است. به عبارت دیگر، این مقاله می‌کوشد نشان دهد برهان واقعیت براساس اصل سادگی سوییبنرن، ساده‌تر از براهین یادشده دیگر است و در نتیجه، تبیینی است که محتمل‌تر است که صادق باشد؛ از این رو، تحلیلی کوتاه از آن براهین برای درک سادگی برهان واقعیت خالی از فایده نیست.

نظم، ناظر به هماهنگی میان چند عنصر یا عضو است. هماهنگی همواره میان چند امر در ارتباط با یک هدف و غرض است؛ به همین دلیل، برهان نظم برخلاف براهینی نظیر حدوث، حرکت و امکان، هرگز بر مدار یک موجود سامان نمی‌یابد و اقامه آن، به چند شیء نیازمند است که نسبت به هم و در ارتباط با یک هدف در نظر گرفته می‌شوند (جوادی آملی، ۱۳۹۴: ۲۳۷)؛ بنابراین، هرگاه برای تبیین جهان و مبدأ آن، نظم را اصل قرار دهیم، این مستلزم فرض اشیای متعدد و متناهی است که در زنجیره‌هایی به هم پیوند خورده، در پی یک غایت‌اند و به ناظمی منتهی می‌شوند و این با اصل سادگی سوییبنرن سازگار نیست.

در برهان حرکت، لازمه درک مفهوم حرکت، دریافت مفاهیم پیش‌فرض دیگری چون قوه و فعل است که با معیارهای سوییبنرن، از سادگی تبیین می‌کاهد. آن‌گونه که فیلسوفان تصریح کرده‌اند، این برهان بر اصولی استوار است که عبارت‌اند از: اصل وجود حرکت در خارج، اصل نیازمندی هر حرکتی به محرک، اصل امتناع دور و تسلسل در زنجیره حرکت و اصل تعمیم حرکت به معنای مطلق تحول از نیستی به هستی. برهان مبتنی بر حرکت، چهار قانون و گزاره را در بر دارد. در این برهان، تحقق حرکت مشروط به چندین فرض دیگر است: نقطه آغازین حرکت، شیء متحرک، فاعل حرکت، مسافت حرکت، زمان حرکت و نقطه پایان حرکت (طباطبایی، ۱۴۲۰: ۱۵۴). به عبارت دیگر، تحلیل مفهوم حرکت چندین فرض دیگر را می‌طلبد که ناقض معیارهای سادگی است.

از این است که چه کسی به آن فرضیه باور دارد و چه کسی به آن باور ندارد و اینکه یک ایده به‌خصوص واقعاً ایده خوبی است یا نه، مطلقاً مستقل از این موضوع است که کسی که اول بار به فکر آن افتاده، فرد نابغه‌ای بوده است یا نادان. این استدلال پذیرفتنی به نظر می‌رسد که ارزیابی شاهد یک فرضیه باید بدون توجه به اینکه فرضیه مورد بحث چگونه، چرا و به‌وسیله چه کسی شکل گرفته است، انجام گیرد (Ladyman, 2002: 75-76).

بنابراین، اگر سوییبنرن استدلال قیاسی را قبول ندارد، این دلیلی بر سستی و ناموجه بودن استدلال قیاسی نیست و اگر اصل سادگی ایده معقولی در ارزیابی نظریه‌ها به نظر می‌رسد مستقل از این است که سوییبنرن استدلال قیاسی را معتبر می‌داند یا نمی‌داند؛ از این رو، به نظر نمی‌رسد کاربرد اصل سادگی سوییبنرن در یک استدلال قیاسی، مستلزم تناقضی باشد؛ زیرا ایده‌ها مستقل از صاحبان آنها هستند.

نکته دوم، استقراء در واقع نوعی «استنتاج از طریق بهترین تبیین» (Inference to the Best Explanation) است که استنتاجی موجه است (ibid: 47). همچنین، به نظر سوییبنرن «بهترین تبیین»، تبیینی است که در آن، معیار «سادگی» بیشترین وزن را دارد؛ بنابراین، ساده‌تر بودن یک تبیین را نه تنها از راه قیاسی، به طریق استقرایی نیز می‌توان به دست آورد که در ادامه به آن پرداخته می‌شود. نکته سوم، به نظر سوییبنرن، اگر یک استدلال قیاسی، معتبر و همراه با مقدمات درست باشد، در این صورت، نتیجه درست است. او در استدلال بر ساده‌تر بودن و در نتیجه، محتمل‌تر بودن تبیین جهان هستی براساس خدا باوری توحیدی (Theism)، از تبیین شخصی و استدلال قیاسی (که یک مقدمه آن محذوف است) بهره برده است: «خدا یک شخص است؛ بنابراین، بی‌تردید خدا باوری نظریه‌ای ساده‌تر از چندخدایی (Polytheism) است» (Swinburne, 2011: 10).

و نکته آخر، تأکید می‌شود در این مقاله ساده‌تر بودن برهان واقعیت در مقایسه با براهین دیگر از جمله برهان

در برهان حدوث، از تحلیل مفهوم حدوث سه فرض دیگر ظاهر می‌شوند: عدم، وجود، وجود پس از عدم؛ از این رو، مفهوم حدوث اصل سادگی سویینبرن را دچار آشوب می‌کند. همچنین، مفهوم حدوث دارای دو ویژگی است؛ یکی مادی بودن و دیگری زمانمند بودن است که بر تعداد فرض‌ها می‌افزاید. همچنین، برهان حدوث به سه استدلال دیگر تکیه دارد و در هر استدلال دو قانون به کار رفته است: اجسام از حرکت و سکون خالی نیستند. حرکت و سکون حادث‌اند. اجسام خالی از حوادث نیستند. آنچه خالی از حوادث نیست، خودش حادث است. همه اجسام حادث‌اند. هر حادث نیازمند محدث است. همه اجسام نیازمند محدث‌اند (رازی، ۱۴۰۷: ۲۰۰). بدیهی است این از سادگی برهان حدوث می‌کاهد.

در برهان صدیقین و در همه تقریرهای آن، اصولی به‌طور عام مسلم فرض شده‌اند که برخی از آنها نظیر «هر ممکن مستلزم واجب است» ریشه در مشرب فلسفه سینوی دارد و برخی دیگر مانند «اصالت، بساطت و وحدت تشکیکی حقیقت وجود» از فلسفه صدرایی که شالوده‌اش «وجود» است، سرچشمه می‌گیرد. همچنین، در برخی تقریرها علاوه بر اصول یادشده، از اصول مسلم فلسفی دیگری چون «استحاله دور و تسلسل» و «استحاله اجتماع نقیضین» بهره برده‌اند. آنچه در همه تقریرها به چشم می‌خورد، ویژگی ذاتی اصالت برای وجود است. «وجود» که حد وسط قیاس برهان صدیقین است، یک مفهوم پیشینی و بدیهی است که درک آن مستلزم درک مفاهیم دیگر نیست؛ ولی درک مفاهیمی چون نظم و حرکت و حدوث و امکان نیازمند درک مفاهیم دیگر از جمله «وجود» است. به نظر می‌رسد هر یک از تقریرکنندگان برهان صدیقین، پرهیز از به کار بردن اصل استحاله دور و تسلسل را برای خود ضروری شمرده‌اند. صدرالدین در تقریر خود همه اصول مسلم خود را به کار بسته است؛ ولی تقریر علامه طباطبایی، در مقایسه با تقریر صدرایی ساده‌تر به نظر می‌رسد. «تقریر علامه طباطبایی

کوتاه‌ترین روایتی است که از برهان صدیقین ارائه شده است؛ زیرا تمامی تقریرهای پیشین در فضای حکمت متعالیه مبتنی بر مسئله دشوار اصالت وجود و گاه مقدمات دیگر نظیر وحدت تشکیکی وجود است و برهان صدیقین سینوی نیز که بر مذاق اصالت ماهیت تقریر یافته، مبتنی بر ابطال دور و تسلسل است که مقدمات برهان را طولانی می‌کند» (عبادی، ۱۳۹۴: ۱۳۴). علامه با آوردن واژه «واقعیت»، سخن را به مرحله آغازین یعنی پیش‌تر از نزاع مشهور میان اصالت وجود و ماهیت می‌کشد (طباطبایی، ۱۳۹۶: ۱۰۳). در برهان علامه از ابتدا نظر به واقعیت خارجی است؛ اعم از اینکه آن واقعیت براساس اصالت وجود، مصداق هستی باشد یا براساس اصالت ماهیت، مصداق و فرد ماهیات ممکنه یا ماهیت مجهول‌الکنه واجب باشد (پارسانیا، ۱۳۸۹: ۵۹). علامه در برهان خود از مفاهیم بدیهی و پیشینی بهره برده است که براساس اصل سادگی سویینبرن مفاهیم پیشینی ساده‌تر از مفاهیم پیشینی است. «مبادی تصویری در برهان علامه، مفاهیم عام بدیهی‌اند که تعریفشان لفظی است و عبارت‌اند از مفهوم ضرورت ذاتی و ضرورت ازلی و مفهوم واقعیت ... بحث مواد ثلاث (ضرورت، امکان، امتناع) که اولی و بدیهی است» (اکبریان و هاشمی، ۱۳۹۰: ۸۵).

اکنون به تقریر علامه طباطبایی از برهان صدیقین و تبیین او از مبدأ هستی، پرداخته و دیدگاه او نخست براساس سادگی هستی‌شناختی تحلیل می‌شود. چنانکه گذشت هرچه هستی‌مندهایی که در یک نظریه اصل قرار داده شده است، تنوع و گوناگونی کمتری داشته باشند، آن نظریه سادگی هستی‌شناختی بیشتری خواهد داشت. به عبارت دیگر، تبیین سادگی هستی‌شناختی بیشتری دارد که از به کار بستن هستی‌مندهای گوناگون پرهیزد. گوناگونی هستی‌مندها ناشی از تنوع خصوصیات آن هستی‌مندها است؛ بنابراین، به‌طور مثال، اگر هستی‌مندی را اصل قرار دهیم که به جای چند ویژگی تنها یک ویژگی دارد، سادگی هستی‌شناختی دیدگاه ما بیشتر خواهد شد. علامه

«هستی هست» که یک گزاره تحلیلی است. تعریف یک حقیقت منطقاً ضروری این است که نفی آن یک تناقض باشد (Ladyman, 2002: 33). به نظر می‌رسد در اینجا ایجاز و اختصار استدلال علامه از منظر سادگی نحوی نیز نمایان می‌شود؛ زیرا هرچه تعداد هستی‌مندها و اصول اساسی به کاررفته در یک نظریه کمتر و اختصار بیشتری داشته باشد، آن دیدگاه سادگی نحوی بیشتری خواهد داشت. علامه تنها یک هستی‌مند و یک اصل بدیهی و پیشینی را به کار گرفته است. ما در این برهان با چیزی مواجه می‌شویم که خرد نفی آن را بر نمی‌تابد. نفی ناپذیری به معنی ضرورت است؛ پس «واقعیت مطلق و لایشرطی» ضرورت می‌یابد. این ضرورت، ضرورت خود شیء - یعنی ضرورت وجود خداوند - است که ذهن را و می‌دارد تا به این طریق تصور کند (دکارت، ۱۳۶۹: ۷۵) و به این ترتیب، مقدمه دوم برهان علامه شکل می‌گیرد و بر سادگی نحوی برهان می‌افزاید. به نظر می‌رسد برهان علامه طباطبایی در مقایسه با برهان‌های دیگر بیشترین سازگاری را با اصل سادگی سوییبنرن دارد و غالب جنبه‌های سادگی به روایت سوییبنرن را به خوبی برآورده می‌کند. علامه تنها یک هستی‌مند را اصل قرار داده است که تیغ اکام نیز قادر نیست آن را از میان بردارد! پس در نخستین گام، اولین جنبه سادگی را به خوبی برآورده می‌سازد. علامه این هستی‌مند را به طور مطلق، یعنی بدون هر وصف و شرطی اصل قرار داده است؛ زیرا واقعیت مطلق مقید به هیچ قیدی و مشروط به هیچ شرطی نیست و هویتی جز هستی ندارد؛ بنابراین، این برهان در گام دوم نیز با جنبه دیگری از اصل سادگی سوییبنرن مطابقت می‌کند. علامه هستی‌مندی را به کار گرفته است که پیشینی و بدیهی است. از منظر سادگی به روایت سوییبنرن، پیشینی بودن یک مفهوم، مزیت ساده‌تر بودن را در بر دارد. در گام بعدی نیز این برهان با جنبه دیگری از معیار سادگی سوییبنرن سازگاری دارد؛ زیرا درک واقعیت مطلق وابسته به هیچ پیش فرض دیگری نیست؛ بلکه بدیهی‌ترین

طباطبایی در برهان خود تنها یک هستی‌مند را و بدون هر گونه ویژگی اصل قرار می‌دهد که همان «واقعیت مطلق» است. در حکمت متعالیه که علامه نیز از پیروان آن مشرب است، ماهیات، حدود و نمودهای یک هستی‌مند و رقیقه یک حقیقت‌اند. نمودها عین واقعیت نبوده‌اند و بطلان پذیرند؛ بنابراین، در کنار واقعیت‌های جزئی مانند آسمان و زمین یا انسان و حیوان که مقید به حدی خاص‌اند، یک معنای انتزاعی دیگر یعنی واقعیت مطلق اضافه نشده است؛ بلکه واقعیت به طور مطلق و بدون فرض حدود و نمودهای آن اصل قرار داده شده است؛ اینکه مصداق حقیقی و بالذات واقعیت چیست، ماهیت است، چنانکه امثال شیخ اشراق می‌گویند یا وجود است، چنانکه صدرالمتهلین بدان قائل‌اند، تفاوتی در تمامیت برهان ندارد. چون مطلوب آن است که روشن شود واقعیت لایشرطی و مطلق موجود است که موجودیتش به قید و شرطی نیاز ندارد (عشاقی، ۱۳۹۵: ۲۳۰). این به معنی کاسته شدن از تعداد فرض‌هاست که برهان علامه را با اصل سادگی سوییبنرن سازگارتر می‌کند. به نظر می‌رسد واقعیت مطلق هیچ خصوصیت و هویتی جز «صرف بودن» و «هستی» ندارد. آیا آن چیزی که هویتی جز هستی ندارد، بطلان می‌پذیرد و مورد تردید قرار می‌گیرد. علامه مخاطب را به یک قانون ساده و بدیهی عقلی و فلسفی ارجاع می‌دهد تا ناگزیر بودن از پذیرش واقعیت مطلق را یادآور شود. آن قانون «محال بودن تناقض» و به عبارت دیگر «امتناع اجتماع نقیضین» است. بدیهی است نفی یک چیز و پذیرش همان چیز، محال است در یکجا جمع شود. اصل واقعیت یا همان واقعیت مطلق و لایشرطی بطلان‌پذیر نیست و ضرورت ازلی دارد؛ زیرا نفی آن مستلزم این است که بگوییم «هستی نیستی است» که یک گزاره متناقض است. خود واقعیت - هستی - مقابل خودش - نیستی - را بالذات نمی‌پذیرد و هرگز به آن متصف نمی‌شود (طباطبایی، ۱۳۸۷: ۱۸)؛ از این رو، ناگزیر از پذیرش و ادعان به آن هستیم. «واقعیت مطلق موجود است» یعنی

«استنتاج از طریق بهترین تبیین» استدلال می‌کنند این نوع از استنتاج پایه همه استدلال‌های استقرایی است (Ladyman, 2002: 197). هریک از فیلسوفان به گونه‌ای هستی و مبدأ آن را تبیین کرده‌اند. نتایج استدلال آنها این است که در ورای نظم و حرکت و واقعیت‌های مقید و مشاهده‌پذیری که در طبیعت است، وجود ناظم و محرک و واقعیت مطلق مشاهده‌ناپذیری ضرورت دارد و فراتر از حادثات و ممکنات، محدث و واجب‌الوجودی ضرورتاً موجود است. هریک از این تبیین‌ها دلالت بر حقیقتی دارند. هرگاه بخواهیم بر اساس این شواهد «از طریق بهترین تبیین استنتاج» کنیم، در این صورت کدام تبیین، بهترین تبیین است. با دو رویکرد، این پاسخ به دست می‌آید. یک پاسخ رویکرد سلبی به اصل سادگی دارد و این است که ناظم، محرک، محدث و واجب‌الوجود، هر یک مصداق و مابه‌ازای خارجی متمایزی دارند. به عبارت دیگر، یک واقعیت خارجی مصداق ناظم است، یک واقعیت خارجی مصداق محرک است و ...؛ به همین ترتیب، بدیهی است این تلقی از جهان هستی، منافی اصل سادگی است.

پاسخ دیگر رویکرد ایجابی به اصل سادگی دارد و این است که ناظم و محرک و محدث و ...، جملگی یک مصداق خارجی دارند و یک واقعیت خارجی وجود دارد که مصداق همه این اوصاف است؛ از این رو، به نظر می‌رسد بهترین تبیین این باشد که گفته شود «واقعیتی به‌طور مطلق و فراتر از هر قید و شرطی موجود است». بارزترین ویژگی در این تبیین، ساده‌تر بودن آن است که به نظر بیشترین سازگاری را با «اصل سادگی سویینبرن» دارد. پس به‌طور خلاصه، معیار سادگی نقش سرنوشت‌سازی در استنتاج از طریق بهترین تبیین دارد که پایه استدلال استقرایی است؛ بنابراین، ساده‌تر بودن و بهترین تبیین بودن برهان واقعیت علامه به طریق استقرایی نیز به دست می‌آید.

براساس تحلیل دیگر سویینبرن از اصل سادگی در

تصوری است که هر اندیشه دیگری مستلزم پذیرش آن است. شالوده این برهان تنها گزاره «واقعیت مطلق موجود است» است که اشاره به صدق و ضرورت این گزاره جنبه یادآوری دارد. در این برهان تنها یک قانون فلسفی به کار رفته که گزاره‌ای پیشینی و بدیهی است؛ پس بی‌نیاز از اثبات و آزمون است. در این مرحله نیز به نظر نمی‌رسد استدلال علامه اصل سادگی سویینبرن را نقض کرده باشد. علامه در آخرین گام واقعیت مطلق را همان واجب‌الوجود (خدا) می‌داند.

به شیوه دیگری ارزیابی برهان علامه براساس اصل سادگی امکان‌پذیر است. سویینبرن می‌گوید «یک نظریه ساده‌تر از نظریه دیگر است اگر و تنها اگر ساده‌ترین صورت‌بندی نظریه اول ساده‌تر از ساده‌ترین صورت‌بندی نظریه دوم باشد» (Swinburne, 1997: 23). چنانکه گذشت به نظر می‌رسد برهان صدیقین در میان براهین دیگر بیشترین سازگاری را با جنبه‌های اصل سادگی سویینبرن دارد و ساده‌تر از استدلال‌هایی باشد که برای اثبات وجود خدا از طریق نظم یا حرکت یا حدوث یا امکان صورت گرفته است. همچنین، چنین می‌نماید که در میان تقریرهای متعدد برهان صدیقین، تقریر علامه طباطبایی ساده‌تر است؛ زیرا از مقدماتش کاسته و راه رسیدن به نتیجه کوتاه‌تر شده است ... در تقریر علامه به هیچ مقدمه‌ای حتی اصالت وجود نیاز نیست ... تقریر علامه به هیچ مسئله فلسفی به‌عنوان مبدأ تصدیقی نیاز ندارد و تنها با نفی سفسطه و پذیرش اصل واقعیت وجود خدا اثبات می‌شود؛ از این رو، کوتاه‌ترین برهان نامیده می‌شود (ابراهیمی‌راد، ۱۳۸۹: ۱۱۹-۱۱۷)؛ بنابراین، طبق معیار سویینبرن، برهان واقعیت علامه که ساده‌ترین تقریر برهان صدیقین است، ساده‌تر از استدلال‌های دیگر است.

باز از منظری دیگر، برهان واقعیت علامه براساس اصل سادگی ارزیابی می‌شود. به نظر سویینبرن، معیار سادگی در «بهترین تبیین» سرنوشت‌ساز است (Swinburne, 1997: 44). همچنین، بسیاری از طرفداران

مقاله منتشر نشده‌ای از او که بنر (Banner, 1990: 15) آن را نقل می‌کند، آورده است معلوم می‌شود استدلال سویینبرن برای اثبات و ترجیح سادگی بر اصل بنیادی‌تر دیگری به نام «اصل زودباوری یا آسان باوری» (Principle of credulity) مبتنی است. براساس اصل زودباوری، اگر همه امور مساوی باشد، همین که یک چیز درست به نظر آید، دلیل خوبی است بر این اعتقاد که در واقع هم، چنین است. سویینبرن می‌گوید بدون این اصل هیچ پیشرفت معرفت‌شناختی نخواهیم داشت. افزون بر این، او استدلال می‌کند گرایش ما به پذیرش نظریه‌های ساده‌تر، یک میل باطنی است (نصیری، ۱۳۹۲: ۴۳). درباره اصل زودباوری باید گفت در نظر سویینبرن، این اصل ویژگی‌های متعددی دارد. یکی از ویژگی‌های آن این است که اصل زودباوری از «اصول بنیادین عقلانیت» است (نصیری، ۱۳۹۲: ۶۲-۴۵).

از این رو، به نظر می‌رسد برهان واقعیت علامه، مطابقتی با اصل زودباوری نیز داشته باشد؛ زیرا همان‌گونه که تصور واقعیت در تصدیق به آن کفایت می‌کند، تصور معنای ضرورت مطلق واقعیت، برای «تصدیق و باور» به آن کافی است. چون مدعای برهان صدیقین به تقریر علامه، این است که تحقق واقعیتی که ضرورت ازلی دارد، بدیهی و اوکی است. به عبارت دیگر، واقعیت یا تحقق دارد یا ندارد. اگر تحقق دارد، ثبوت واقعیت، مورد اذعان است و اگر تحقق ندارد، یعنی واقعاً واقعیتی در بین نیست که باز در این حالت نیز ثبوت واقعیت نتیجه می‌شود (جوادی آملی، ۱۳۹۴: ۲۲۷)؛ بنابراین، تقریر علامه خوب به نظر می‌رسد و براساس اصل زودباوری، همین دلیل خوبی است بر این باور که در واقع هم، چنین باشد.

۶. برهان واقعیت علامه، اصل سادگی سویینبرن و

نظریه تناظر صدق

چنانکه گذشت صورت‌بندی منطقی برهان علامه بدین ترتیب است:

۱- واقعیت مطلق موجود است؛

۲- هر واقعیت مطلق واجب‌الوجود است؛

نتیجه: برخی موجود واجب‌الوجود هستند.

عکس مستوی: واجب‌الوجود موجود است (عشاقی، ۱۳۹۵: ۲۲۱). ترکیب عطفی دو مقدمه این قیاس، هم‌ارز با این گزاره است که «واقعیت مطلق ضرورتاً موجود است»؛ بنابراین، شرط لازم و کافی برای صدق استدلال علامه، صدق این گزاره است.

همچنین، مطابق نظریه تناظر صدق، یک گزاره در صورتی صادق است که با واقعیات تناظر داشته باشد (چالمرز، ۱۳۹۶: ۱۷۸).

بر این اساس، گزاره «واقعیت مطلق ضرورتاً موجود است»، به موجب نظریه تناظر صدق، همواره و به‌طور پیشینی، صادق است؛ زیرا چه به‌نحو سلبی و چه به‌نحو ایجابی، متناظر با یک واقعیت است. همچنین، سویینبرن سادگی را یک جز بنیادین صدق پیشینی می‌داند؛ به این معنا که اگر نظریه‌ای صادق باشد، به‌طور پیشینی، بنیادی‌ترین دلیل صدق آن، ساده‌بودن نظریه است؛ بنابراین، ساده‌بودن تقریر علامه براساس اصل سادگی سویینبرن و نظریه تناظر صدق، نتیجه معقولی است که به دست می‌آید و صورت‌بندی منطقی آن چنین است:

۱- (مطابق اصل سادگی سویینبرن) اگر نظریه A صادق

باشد، در این صورت، A ساده است.

۲- (مطابق نظریه تناظر صدق) نظریه A صادق است.

نتیجه: نظریه A ساده است.

A: برهان واقعیت علامه طباطبایی

نتیجه

استنباط سویینبرن از اصل سادگی این است که «سادگی، یک جز بنیادین صدق پیشینی است»؛ از این رو، این برداشت از تلقی سویینبرن، معقول به نظر می‌رسد که بگوییم «هرگاه نظریه‌ای به‌طور پیشینی صادق باشد، در این صورت یکی از دلایل بنیادین صدق و حتی بنیادی‌ترین

- اسلامی آینه معرفت، سال نهم، شماره ۲۸، صص ۹۶-۷۵.
- ۴- پار سانیا، حمید، (۱۳۸۹)، «برهان صدیقین در حکمت متعالیه»، فصلنامه اسراء، سال دوم، شماره دوم، صص ۶۳-۲۹.
- ۵- پرینچی، مریم السادات، (۱۳۹۶)، «برهان صدیقین و سیر تحولات آن»، مجله رشد آموزش معارف اسلامی، دوره ۲۷، شماره ۴، صص ۱۱-۱۳.
- ۶- جوادی آملی، عبدالله، (۱۳۹۴)، براهین اثبات خدا، قم، چاپ اسراء.
- ۷- چالمرز، آلن اف، (۱۳۹۶)، چپستی علم، درآمدی بر مکاتب علم‌شناسی، ترجمه سعید زیباکلام، تهران، انتشارات سمت.
- ۸- رازی، فخرالدین، (۱۴۰۷)، المطالب العالیه فی العلم الالهی، تحقیق: دکتر حجازی سقا، بیروت، دار الکتب العربی.
- ۹- صدرالمتألهین، محمد بن ابراهیم، (۱۹۸۱)، الحکمه المتعالیه فی الاسفارالعقلیه الاربعه، بیروت، دار صادر.
- ۱۰- طباطبایی، سید حجت، (۱۳۹۶)، «سنجش برهان صدیقین علامه طباطبایی در آینه نقد و پاسخ»، فصلنامه حکمت اسلامی، سال چهارم، شماره ۳، صص ۱۰۳-۱۳۲.
- ۱۱- طباطبایی، سید محمدحسین، (۱۴۲۰)، بدایه الحکمه، قم، مؤسسه نشر اسلامی.
- ۱۲- طباطبایی، سید محمد حسین، (۱۳۷۴)، اصول فلسفه و روش رئالیسم، قم، دفتر نشر اسلامی.
- ۱۳- طباطبایی، سید محمد حسین، (۱۳۷۸)، شیعه در اسلام، قم، دفتر نشر اسلامی.
- ۱۴- عبادی، توحید، (۱۳۹۴)، «تأملی در برهان صدیقین به روایت علامه طباطبایی»، پژوهش اندیشه نوین دینی، سال یازدهم، شماره ۴۱، صص ۱۳۱-۱۴۶.
- ۱۵- عسگری، سلیمانی امیری، (۱۳۹۳)، «معیارهای برهان صدیقین (بررسی تطبیقی برهان ابن سینا، ملا صدرا و علامه طباطبایی)»، فصلنامه حکمت اسلامی، سال

شاهد صدق آن نظریه، ساده‌بودن آن است». همچنین، این آموزه علامه که «واقعیت مطلق ضرورتاً موجود است»، مطابق «نظریه تناظر صدق» و به‌طور پیشینی صادق است؛ زیرا سلباً و ایجاباً متناظر با واقعیتی است؛ بنابراین، منطقی به نظر می‌رسد که از صدق خدشه‌ناپذیر «برهان واقعیت علامه»، ساده‌بودن آن را بر اساس اصل سادگی سویینبرن نتیجه بگیریم. افزون بر این، تقریر علامه با غالب جنبه‌های اصل سادگی سویینبرن سازگار است. همچنین، به نظر می‌رسد استدلال علامه به طریق استقرایی و با استنتاج از طریق بهترین تبیین نیز ساده‌تر از استدلال‌هایی باشد که برای اثبات مبدأ هستی صورت گرفته است.

پی‌نوشت

۱. درباره هر شیئی، می‌گوییم که «سایبی» است، در صورتی که: یا قبل از t مشاهده شده و سبب باشد یا قبل از t مشاهده نشده و آبی باشد.

2. Email:..If the deductive argument is a valid argument with a true premise, then of course the conclusion is true. And if we have good reason to believe that the argument is valid and has a true premise, then we have good reason to believe that the conclusion is true... Richard Swinburne

3. Swinburne, R., "Simplicity and Choice of Theory in Science and Religion," (unpublished paper).

منابع

- ۱- ابراهیمی‌راد، محمد، (۱۳۸۹)، «نقد و بررسی تقریر علامه طباطبایی از برهان صدیقین»، فصلنامه علمی پژوهشی اندیشه نوین دینی، سال ششم، شماره ۲۰، صص ۱۲۰-۱۷۰.
- ۲- ابن‌سینا، حسین بن عبدالله، (۱۳۹۲)، اشارات و تنبیهات، ترجمه و شرح: حسن ملکشاهی، تهران، نشر سروش.
- ۳- اکبریان، رضا و زهراسادات هاشمی، (۱۳۹۰)، «نظر علامه طباطبایی در باب تمایز وجود و ماهیت و نقش آن در تقریر برهان صدیقین»، فصلنامه فلسفه و کلام

- Ockham's razor" in Dudley Knowles *Explanation and its Limits*. Cambridge: Cambridge University Press.
- 30- Sober, Elliott (2008), *Parsimony Arguments in Science and Philosophy – A test Case for Naturalism*, Madison: University of Wisconsin, pp.117- 155.
- 31- Sober, E. (2001) "What is the problem of simplicity?" Arnold. Zellner et al. (eds.), *Simplicity, inference, modeling*, Cambridge University Press.
- 32- Swinburne, Richard (1996), *Is There a God?*, New York: Oxford University Press.
- 33- Swinburne, Richard (1997), *Simplicity as Evidence of Truth, the Aquinas Lecture*, Marquette University Press, Milwaukee: Wisconsin.
- اول، شماره ۱، صص ۹۹-۱۲۰.
- ۱۶- عاشاقي، ح سین، (۱۳۹۵)، «برهان واقعیت بر هستی خداوند تقریر، حل شبهات و نکات»، فلسفه دین، دوره سیزدهم، شماره ۲، صص ۲۳۲-۲۱۳.
- ۱۷- نصیری، منصور، (۱۳۹۲)، «اصل سادگی و نقش آن در اثبات خدا باوری بررسی تقریر سویینبرن»، نشریه نقد و نظر فصلنامه فلسفه و الهیات، سال هجدهم، شماره ۳، صص ۲۲-۵۰.
- ۱۸- نصیری، منصور، (۱۳۹۲)، «بررسی ادله معتقدان به حجیت معرفت‌شناسی تجربه دینی»، اندیشه نوین دینی، شماره ۳۵، صص ۹۱-۱۱۲.
- 19- Banner, Michael, (1990), "The Justification of Science and the Rationality of Religious Belief ", Oxford: Clarendon Press.
- 20- Swinburne, Richard (2011), *God as the Simplest Explanation of the Universe*, Published in ed. O'Hear , *Philosophy and Religion*, Royal Institute of Philosophy Supplement 68 , Cambridge University Press , 2011, and in *European Journal of Philosophy of Religion*, 2 no 1 (2010), 1 – 24)
- 21- Kuhn, Thomas (1977), *Objectivity, Value Judgment and Theory Choice*, in the *Essential Tension*, Chicago: University of Chicago Press.
- 22- Ladyman, James (2002), *Understanding Philosophy of Science*, London and New York, Routledge
- 23- Lewis, David (1983), *New Work for a Theory of Universals*, *Australian Journal of Philosophy* 61, 77-343.
- 24- Moody, Ernest (1967), *William of Ockham*, the *Encyclopedia of Philosophy*, New York: Macmillan Philosophy Co and the Free Press, Vole 8.
- 25- Occam, William (1991), *Questions*, V.1, translated by Alfred Freddoso & Francis Kelly, Yale University Press.
- 26- Popper, Karl (1992), *Logic of Scientific Discovery*, London: Hutchinson.
- 27- Quine, W. V. (1966), "On Simple Theories of a Complex World" *The ways of Paradox*, New York: Random House.
- 28- Sober, Elliott (1975), *Simplicity*, Oxford: Clarendon Press.
- 29- Sober, Elliott (1990), "Let's Razor